

5. Бідняк В. А. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я.: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2020. 265 с.

6. Яремчук В. О. Організація і тактика залучення спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій: монографія / В. О. Яремчук ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків. Апостіль, 2015. 228 с.

Чорноус Юлія Миколаївна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ТА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА РОЗВИТКУ НАУКИ КРИМІНАЛІСТИКИ

Криміналістика є юридичною наукою, яка знаходиться на «передньому краї» боротьби зі злочинністю. Понад сторічна історія, напрацювання вчених-криміналістів, широка і різноаспектна емпірична база, дозволяють констатувати сформовані теоретико-методологічні і правові засади науки криміналістики, вирішення актуальних завдань правозастосовної практики.

Науковцями обґрунтовуються різні ознаки предмету криміналістичної науки. До однієї із них належить така як «синтетичність знань», що полягає у залученні досягнень різних галузей знань з подальшим їх удосконаленням та пристосуванням для вирішення завдань боротьби з кримінальними правопорушеннями.

Як кожна наука, криміналістика ґрунтується на відповідних джерелах. Джерела науки криміналістики, враховуючи їх різноманітність, умовно можуть бути об'єднані в групи: 1) законодавство; 2) наукові та навчально-методичні праці; 3) слідча, експертна, судова практика.

Нині правова система нашої держави все більше зазнає впливу міжнародного права, законодавчі зміни свідчать про цілеспрямований процес адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, формування спільних засад правозастосування та забезпечення євроінтеграційного напрямку розвитку держави. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, практика Європейського суду з прав людини є складовою кримінального процесуального законодавства України та новим джерелом розвитку науки криміналістики. Важливим завданням є гармонізація вітчизняного кримінального процесуального законодавства та криміналістичних рекомендацій з розслідування кримінальних правопорушень з положеннями міжнародних договорів України та правовими позиціями Європейського суду з прав людини.

Окреслені обставини впливають на розширення предмету науки криміналістики, збагачення її джерельної бази.

Вказаний вектор розвитку науки криміналістики сприяє реалізації стратегічних завдань розвитку держави, що визначені за змістом нормативно-правових актів України. Так, нині на державному рівні здійснюється комплекс заходів з впровадження Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки [1], завданням котрої є забезпечення свідомої підтримки населенням України процесів європейської інтеграції з метою здійснення перетворень у державі, які орієнтовані на дотримання верховенства права, поваги до прав людини та основоположних свобод.

Дотримання засади верховенства права передбачає розслідування кримінальних правопорушень та судовий розгляд справ згідно з положеннями міжнародного законодавства, кращим світовим досвідом. Зважаючи на думку О.О. Юхно, що криміналістика є «...діалектикою кримінального процесу...» [2] своїми силами, методами, засобами, прийомами, сприяє вирішенню завдань кримінального провадження, слід акцентувати увагу на питання розвитку криміналістики в контексті положень міжнародних договорів України та практики Європейського суду з прав людини з окреслених питань, особливості застосування криміналістичних засобів, методів та прийомів на сучасних умовах.

Процес інтеграції вітчизняного законодавства і практичної діяльності до світового і європейського співтовариства у сфері кримінального судочинства розпочався із проголошенням незалежності України, прийняттям 1996 року Основного Закону, який визначає, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ч. 1. ст. 9) [3].

Новий етап розвитку криміналістики розпочався з часу прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, який засвідчує розвиток кримінального провадження відповідно до кращого міжнародного та європейського досвіду. Визначено, що кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інших законів України (ч. 2 ст. 1 КПК України). Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ч. 5 ст. 9 КПК України) [4].

Закономірним є висновок, що міжнародні договори України та практика Європейського суду з прав людини впливають на формування теоретико-методологічних, правових, праксеологічних засад науки криміналістики. Однією із форм реалізації вказаного впливу є розробка нових та удосконалення існуючих криміналістичних засобів, методів і прийомів розслідування кримінальних правопорушень, формування практичного «інструментарію» науки криміналістики. Тлумачення

міжнародних договорів України та практики Європейського суду з прав людини дозволяє виокремити такі напрями впливу вказаних джерел на розвиток науки криміналістики, розробку та практичну реалізацію криміналістичних засобів, методів і прийомів:

- 1) забезпечення захисту прав та свобод людини;
- 2) розслідування кримінальних правопорушень з врахуванням кращого міжнародного та європейського досвіду;
- 3) підвищення ефективності реалізації заходів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;
- 4) забезпечення розслідування та судового розгляду справ про міжнародні злочини.

Важливими є вимоги Конвенції про захист прав людини основоположних свобод 1950 року до забезпечення прав і свобод людини під час процедури досудового розслідування (недопустимість порушення права на свободу та особисту недоторканість, повага до приватного та сімейного життя особи, забезпечення права на справедливий суд, права на ефективний засіб юридичного захисту та ін.) [5], щодо яких сформовані правові позиції Європейського суду з прав людини, які підлягають дотриманню під час розслідування і є вимогою щодо допустимості застосування криміналістичних засобів, методів, прийомів.

Правоохоронні органи повинні використовувати у своїй діяльності практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Закон України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 року [6] передбачає заходи з метою оволодіння вказаними положеннями суддями, прокурорами, адвокатами, нотаріусами, працівниками правоохоронних органів. Отже, нині важливим є надання практичних рекомендацій правоохоронцям щодо дотримання міжнародних і європейських стандартів прав та свобод людини під час досудового розслідування і застосування допустимих криміналістичних засобів, методів та прийомів.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 жовт. 2017 р. № 779-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779-2017-%D1%80#Text>.
2. Юхно О. О. Використання знань криміналістики у діяльності органів досудового розслідування і дізнання у протидії злочинності. International scientific and practical conference. Czestochowa, Republic of Poland April 23–24, 2021. С. 269. doi: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-71>.
3. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-172>.

5. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : міжнар. док від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

6. Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

Шевчук Віктор Михайлович,

професор кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних
наук, професор

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІННОВАТИКИ В ПРОТИДІІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

В сучасних умовах епідемічна ситуація у державі й світі, суттєво вплинула не лише на світову економіку, але й спосіб життя і співіснування громадян. Такі зміни та процеси вплинули і на злочинну діяльність, діяльність органів правопорядку та національну безпеку держави у сфері громадського здоров'я. Ці та інші обставини зумовили появу нових завдань як перед науковою спільнотою та суспільством. В умовах обмежувальних заходів, запроваджених під час карантину в нашій країні, що мають на меті запобігання поширенню коронавірусу Covid-19, суттєвих змін зазнали всі сфери професійної діяльності людини. Такі процеси вплинули і на злочинну діяльність, діяльність органів правопорядку, національну безпеку держав у сфері економічної безпеки й охорони здоров'я, що зумовило появу нових завдань та функцій криміналістики [3, с. 11–16], необхідність розроблення інноваційних продуктів та їх ефективне запровадження у практику правозастосування [5, с. 11–24].

В сучасних реаліях погіршення епідемічної ситуації в державі та світу суттєво зросла кількість кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які пов'язані із використанням інтернет-технологій. Значного поширення набули різні види шахрайств у всіх його проявах, що вчиняються організованими злочинними групами, які мають певну «злочинну спеціалізацію», міжнародний рівень зв'язків та чіткий розподіл функцій у механізмі злочинної діяльності. Кримінальні елементи використовують ситуацію коронавірусної інфекції, страх та наявні проблеми навколо пандемії для здійснення активної злочинної діяльності, яка спрямована на отримання ними «злочинних надприбутків».